

ВИЩА ШКОЛА

УДК 378.147:373.2.091.12

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.71-2.1>

О. Е. Анісімова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Херсонського державного університету

Н. В. Кабельнікова

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри природничо-математичних наук та логопедії
Херсонського державного університету

ІНТЕРАКТИВНІ ФОРМИ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ДО ПАРТНЕРСЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ЗДО

У статті розкривається питання формування здатності до партнерської взаємодії у професійній діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Відповідно до вимог сучасного суспільства, де переважають міжособистісні та ділові стосунки, партнерство є соціально необхідною компетентністю.

Розкрито сутність поняття «партнерська взаємодія», охарактеризовано його ознаки. Партнерська взаємодія – це форма безпосереднього взаємовпливу рівноправних суб'єктів, що характеризується добровільністю, взаємною довірою, відповідальністю та спрямована на досягнення спільного результату.

У статті наголошується на тому, що провідними ознаками партнерства є активна здатність до свідомого та цілеспрямованого планування, організації своєї поведінки та життєдіяльності загалом. Успішність та продуктивність партнерської взаємодії залежить від особливостей сприйняття індивідуумів один одного, оцінки та прогнозування подальших дій.

Здатність до партнерської взаємодії є засобом здобуття спільної згоди на різних рівнях, у тому числі у сфері професійної діяльності. Групова робота є методом соціального навчання. Це впливає на професійне становлення майбутніх педагогів закладів дошкільної освіти. Колективні та інтерактивні методи навчання у закладі вищої освіти забезпечують активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу – викладача і здобувачів освіти, студентів між собою. У статті наведено приклади впровадження інтерактивних форм організації партнерської взаємодії у процесі вивчення освітніх компонентів студентами спеціальності 012 «Дошкільна освіта».

Особлива увага приділяється навчанню студентів форм конструктивній взаємодії між спеціалістами під час організації психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Підібрані на заняттях ситуації взаємодії дають можливість студентам, які здобувають спеціалізацію «Логопедія», виявити рівень розвитку їхніх комунікативних умінь та навичок, здатність до використання моделі партнерської взаємодії між логопедом і педагогами групи, вирішення можливих конфліктних ситуацій усередині дитячого колективу, між педагогами та батьками дітей тощо.

Зроблено висновок про те, що використання інтерактивних форм роботи дає змогу здобувачам вищої освіти узагальнити позитивні надбання щодо налагодження взаємодії між суб'єктами педагогічної діяльності і знайти причини недоліків у реалізації комунікативних прийомів.

Ключові слова: педагоги закладів дошкільної освіти, партнерська взаємодія, професійна компетентність, інтерактивні форми навчання.

Постановка проблеми. Трансформації сучасного освітнього простору орієнтовані на оновлення змісту та форм підготовки майбутніх педагогів ЗДО у закладах вищої освіти, що передбачають формування «здатності до міжособистісної взаємодії з дітьми, батьками, колегами» [1].

Формат партнерської взаємодії набуває актуальності та має практичне значення для досяг-

нення результатів освітнього процесу в сучасних ринково-економічних умовах. Показники сформованості здатності до суб'єкт-суб'єктних стосунків є свідченням професіоналізму фахівця. Це потребує впровадження в практику фахової підготовки у ЗВО відповідних педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як свідчать сучасні дослідження у галузі пси-

хології та педагогіки (Г. Андрєєва, С. Волков, Н. Пов'якель, Н. Волкова, О. Дубасенюк, В. Кан-Калик, Ю. Костюшко та інші), однією із найважливіших проблем суспільства є саме міжсуб'єктна взаємодія на всіх рівнях (особистісному, професійному тощо).

Питання педагогічної та міжособистісної взаємодії активно досліджуються науковцями (І. Бех, Н. Бібік, В. Бондар, С. Гончаренко, Л. Даниленко, Г. Дмитренко, І. Зязюн, В. Луговий, С. Максименко, В. Олійник, О. Пометун, О. Савченко, Л. Хоружа).

Шляхи формування професійних комунікативних умінь майбутніх педагогів досліджувались М. Заброцьким, Л. Ковальчук, В. Москаленко. Активні методи навчання інтенсивно розробляли таки вчені, як Л. Асімова, О. Баєва, Н. Богомолова, Ю. Ємельянов, В. Захаров, Е. Михайлова, В. Платанов, Л. Петровська, А. Смолкін та ін.

Зміст і технології професійної підготовки у контексті особистісно орієнтованої освіти у ЗВО висвітлені у наукових працях Є. Бондаревської, В. Серікова, В. Сластьоніна та інших.

Методи та форми організації командної роботи в системі психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами розглядали науковці: А. Колупаєва, Р. Елен, І. Луценко, Т. Михайлевська, К. Стаффорд, Л. Савчук, Г. Селевко та ін.

Мета статті полягає у висвітленні процесу оволодіння майбутніми вихователями ЗДО технологіями партнерської взаємодії у професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу. Сучасна вища школа орієнтує майбутніх фахівців на вміння взаємодіяти для спільного розв'язання професійних питань. Вирішення цього завдання залежить від сформованості у педагогів здатності до ефективної роботи в колективі, вміння попереджувати та вирішувати конфліктні ситуації, від цілеспрямованості, комунікабельності, гнучкості поведінки.

Для розв'язання проблеми формування готовності до партнерської взаємодії педагогів у майбутній професійній діяльності необхідно з'ясувати сутність поняття «партнерська взаємодія».

Партнерство характеризується тим, що його учасниками стосовно один одного виступають люди, які відрізняються активною здатністю до свідомого та цілеспрямованого планування, організації своєї поведінки та життєдіяльності загалом. Ця діяльність має різні рівні результативності та успішності через неоднакові можливості індивідів у сприйнятті один одного, оцінці та прогнозуванні подальших дій.

Вимоги сучасного суспільства, де переважають міжособистісні та ділові стосунки, партнерство, є соціально необхідними.

Як зазначає Г. Татаринцева, партнерська взаємодія – це форма безпосереднього взаємовпливу рівноправних суб'єктів, що характеризується

добровільністю, взаємною довірою, відповідальністю та спрямована на досягнення спільного результату [2].

Принципи партнерської взаємодії мають бути закріплені у свідомості суб'єктів на рівні переконань і цінностей. Це твердження є справедливим як стосовно індивідуального суб'єкта (особистості), так і стосовно колективного суб'єкта (соціальної групи).

Б. Ломов наголошує, що партнерство характеризується визнанням суб'єкта як рівного, того, хто має право бути іншим. Особливу увагу зосереджено на тому, що в умовах суб'єкт-суб'єктної взаємодії зростає активність, креативне висунування гіпотез, їх обговорення, створюються позитивні умови для спільної діяльності: «спілкування – це взаємодія людей, змістом якої є взаємне пізнання та обмін інформацією у процесі відносин, що сприяють організації спільної діяльності» [3, с. 505].

Для нашого дослідження важливою є думка Л. Ковальчук. Науковець розглядає взаємодію як систему синергетичних відносин суб'єктів навчального процесу, що розгортається на рівні різних діяльнісних підсистем і спрямована на навчання, освіту, виховання, розвиток, формування особистості [4, с. 17–25].

Цим визначенням закладаються основи прогнозування успішної професійної діяльності та досягнення спільного кінцевого результату.

О. Леонтьєв, своєю чергою, визначав спілкування, взаємодію і діяльність як тісно переплетені між собою самостійні відносно автономні категорії. Таке трактування науковця поглиблює розуміння процесу взаємодії, зосереджуючи увагу на тому, що суб'єкт здійснює вплив внутрішньо через зовнішнє і цим себе змінює, виступаючи ініціатором того чи іншого контакту. Дослідник характеризує процес спілкування як засіб забезпечення колективної діяльності, який вибудовується у певний ланцюжок: «діяльність – взаємодія – спілкування – контакт». Спілкування безпосередньо забезпечує взаємодію, а вже вона – колективну діяльність [3, с. 310].

Здатність до партнерської взаємодії є засобом здобуття спільної згоди на різних рівнях, у тому числі у сфері професійної діяльності. А групова робота характеризується як метод соціального навчання. Це впливає на професійне становлення майбутніх педагогів ЗДО.

Колективні та інтерактивні методи навчання у ЗВО забезпечують активну взаємодію всіх учасників освітнього процесу – викладача і здобувачів освіти, студентів між собою.

Відомо, що колективна або кооперативна форма навчальної діяльності – це форма організації навчання у групах. Тих, хто навчається, об'єднує спільна навчальна мета. Учасники колективної форми організації навчання діють як єди-

ний суб'єкт пізнавальної діяльності. При цьому наявна єдність навчально-пізнавальної мети та безпосередній характер взаємодії [5, с. 12].

У процесі безпосередньої взаємодії та взаємовпливу певної групи людей у ході спілкування (інтерації) інтерактивні форми забезпечують комфортні умови навчання. При цьому кожен із учасників буде почутий, зможе відчувати свою інтелектуальну спроможність та успішність. Виходячи із зазначеного, інтерактивне навчання може розглядатися як навчальний процес, що ґрунтується на принципах гуманізації, демократизації, диференціації та індивідуалізації і становить соціально мотивоване партнерство. Центром уваги такого навчання є вже не процес викладання, а організована творча співпраця рівноправних особистостей на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії [5, с. 15].

Наведемо приклади фрагментів практичних занять з освітньої компоненти «Педагогіка дошкільна», в яких реалізується процес формування здатності до партнерської взаємодії майбутніх вихователів ЗДО.

Під час опрацювання теми «Вимоги до дитячих іграшок» здобувачам СВО «бакалавр» пропонували шляхом проблемного обговорення проаналізувати можливості вирішення проблеми облаштування ігрового середовища групового приміщення. Формулювання проблеми викликало у студентів інтерес, вони активно презентували варіанти оформлення ігрових центрів. Об'єднання у групи дало змогу спільно розробити власні варіанти та довести їх педагогічну доцільність. Були презентовані малюнки, картини, фотографії. Кожна група продемонструвала свій відеоролик із позитивними та негативними прикладами дитячих іграшок. Шляхом дискусії вибиралися найбільш вдалі варіанти. Таким чином ми спрямували обговорення на виявлення обсягу знань і умінь, необхідних для налагодження продуктивної взаємодії.

З метою з'ясування рівнів взаємодії дітей у творчих іграх було запропоновано перегляд відеосюжетів із подальшим їх аналізом. Таке завдання виявило не тільки теоретичну підготовку, а й особистісну готовність до взаємодії. Особливу увагу було зосереджено на педагогічному керівництві різними видами дитячих ігор. Обговорювались комунікативні прийоми, що покликані забезпечити конструктивні варіанти взаємодії вихователя і дітей.

Окрему групу вправ становили завдання та змодельовані ситуації взаємодії, які дали змогу майбутнім фахівцям, котрі опановують спеціалізацію «Логопедія», з'ясувати рівень розвитку їхніх комунікативних умінь (вербальних і невербальних) для залучення до гри дітей із порушеним мовленнєвим розвитком, застосувати моделі партнерської взаємодії між логопедом і педагогами ЗДО загального, компенсуючого або комбі-

нованого типу для дітей з вадами мовлення, вирішити можливі конфліктні ситуації.

Під час виконання вправи «Акваріум» студентам було запропоновано визначити шляхи оптимізації взаємодії із батьками для реалізації проєкту «Облаштуємо дитячий майданчик». Студенти пропонували варіанти залучення батьків до співпраці, прогнозували, які ситуації будуть успішними, а які можуть викликати непорозуміння. Це спонукало учасників освітнього процесу до вироблення певних правил щодо досягнення спільної мети. Були висловлені різні точки зору та шляхи подолання спірних ситуацій.

Під час підбиття підсумків заняття студенти зуміли узагальнити позитивні надбання щодо налагодження взаємодії між суб'єктами діяльності і знайти причини недоліків у реалізації комунікативних прийомів.

На особливу увагу заслуговує питання виявлення особливостей самооцінки, яка впливає на ступінь повноцінної реалізації себе у спільній діяльності. Для цього на практичному занятті з теми «Батьківський авторитет» було організовано ділову гру. Дії у контексті ігрової ситуації передбачали об'єднання майбутніх педагогів у три групи: діти, їхні батьки та нормотипові ЗДО.

Використовуючи теоретичні знання, студенти, які виконували роль членів кожної групи, повинні були представити на конкретних прикладах «авторитет любові», «авторитет дружби», «авторитет підкупу», «авторитет відстані», «авторитет придушення», «авторитет педантизму», «авторитет резонерства».

Цікавою виявилась ситуація вивчення теми «Використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі ЗДО». Завданням було визначено можливості використання дидактичних ігор з використанням інтерактивної підлоги та інтерактивної дошки.

Інтерактивна підлога є особливо ефективним освітньо-розвивальним засобом у роботі з дітьми із нормотиповим розвитком та засобом розвитку, корекції та реабілітації у роботі з дітьми дошкільного віку з особливими освітніми потребами [6, с. 119, 221].

Використання інтерактивної дошки дає змогу поєднувати традиційні наочно-практичні методи з інноваційними. Наприклад, використання дидактичного матеріалу «дари Фребеля» (третій, четвертий, п'ятий, шостий) дає змогу розроблені педагогом відтворення «форми життя», «форми краси» та «форми пізнання» представляти спочатку через зображення на екрані, а вже потім через конструкторські матеріали.

Презентувалися різні варіанти використання цих інноваційних технологій. Потім необхідно було дійти згоди щодо визначення ефективності такої роботи. Наприклад, узгоджувалися види та

форми диференціації завдань для дітей з різними особливими освітніми потребами (із інтелектуальною недостатністю, тяжкими порушеннями мовлення, слабкозорих, слабкочуючих, аутичним спектром порушень) на дидактичних, корекційно-розвиткових, музичних та інших заняттях; визначалися конструктивні моделі співпраці спеціалістів під час організації психолого-педагогічного супроводу зазначеної категорії дошкільників в умовах ЗДО [7, с. 21].

Багато варіантів завдань було висунуто під час «мозкового штурму». Це змушувало учасників мотивувати вибрану позицію, шукати й знаходити ґрунтовні наукові докази на її користь, аналізувати й узагальнювати факти, коректно висловлювати та приймати зауваження.

З погляду формування мотивації до партнерської взаємодії ефективною була така форма роботи, як прес-конференція. Темою було вибрано «Об'єднання в одну вікову групу нормотипових дітей та дошкільників із особливими освітніми потребами». Частина студентів була групою журналістів, завданням яких було скласти питання щодо ефективності освітнього процесу у такому форматі, інша частина – колектив педагогів. Підгрупи формувались за бажанням, що сприяло уникненню психологічних бар'єрів у спілкуванні. Таким чином відбувався процес набуття студентами суб'єктивного досвіду партнерської взаємодії завдяки включенню їх в інтерактивні види діяльності.

Висновки і пропозиції. Під час навчання у ЗВО здобувач не тільки опановує теоретичні знання та практичні вміння, а й навички комунікації, проходить через соціалізацію, остаточно формується як особистість. Відповідно, перспективу подальших досліджень вбачаємо у розробці наскрізної методичної системи формування у

майбутніх вихователів загальних та фахових компетентностей, спрямованих на здатність вибудувати конструктивну партнерську взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу ЗДО. Саме це є нагальною вимогою сьогодення, ознакою української вищої школи.

Список використаної літератури:

1. Офіційний сайт Міністерства освіти та науки України. Затверджені стандарти вищої освіти. Дошкільна освіта. 2019. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/zatverdzeni%20standarty/2019/11/22/2019-11-22-012doshkilna-B.pdf>.
2. Татаринцева Г. Методологічні підходи до визначення поняття «партнерство». *Наука молода*. 2007. № 8. С. 145–150.
3. Загальна психологія: Хрестоматія : навчальний посібник. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. Київ : Каравела, 2008. 640 с.
4. Ковальчук Л.О. Педагогічна взаємодія викладача і студентів під час використання нових інформаційних технологій навчання у процесі вивчення педагогічних дисциплін. *Вісник*. Львів, 2005. Вип. 19, ч. 2. С. 17–25.
5. Ягоднікова В.В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі : навчально-методичний посібник. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.
6. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта : навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 300 с.
7. Теорія і практика інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / Упорядник Бондар К.М. 2-ге вид., доп. Проект «Підтримка інклюзивної освіти у м. Кривий Ріг», вид. ФОП Чернявський Д.О., 2019. 170 с.

Anisimova O., Kabelnikova N. Interactive forms of education as a means of forming, the ability of future preschool educators for partnership in professional activities

The article reveals the issue of forming the ability to partner in the professional activities of future educators of preschool education. In accordance with the requirements of modern society, where interpersonal and business relations predominate, partnership is a socially necessary competence.

The essence of the concept of "partnership" is revealed, its features are characterized. Partnership is a form of direct interaction of equal subjects, which is characterized by voluntariness, mutual trust, responsibility and is aimed at achieving a common result.

The article emphasizes that the leading features of partnership are an active ability to consciously and purposefully plan, organize their behavior and life in general. The success and productivity of the partnership depends on the characteristics of the perception of individuals of each other, evaluation and forecasting of further actions.

The ability to partner is a means of obtaining mutual agreement at various levels, including in the field of professional activity. Group work is a method of social learning. This affects the professional development of future teachers of preschool education. Collective and interactive teaching methods in higher education provide active interaction of all participants in the educational process – teachers and students, students among themselves. The article presents examples of the introduction of interactive forms of partnership in the process of studying educational components by students majoring in O12 "Preschool education".

The special attention is paid to teaching students forms of constructive interaction between specialists in the organization of psychological and pedagogical support of children with special educational needs.

Interaction situations selected in the classroom allow students who specialize in “Speech Therapy” to identify the level of development of their communication skills, the ability to use the model of partnership between speech therapist and group teachers, resolving possible conflicts within the children’s team, between teachers and parents.

It is concluded that the use of interactive forms of work allows higher education students to summarize the positive achievements in establishing interaction between the subjects of pedagogical activity and find the causes of shortcomings in the implementation of communicative techniques.

Key words: *teachers of preschool education, partnership, professional competence, interactive forms of education.*